

Medyada Milliyetçilik Bağlamında Militarist Söylem ve Erkeklik Temsili: Söz Dizisinin İncelenmesi ¹

Gökhan GÜRBÜZ ² - Zafer AKAR ³ - Nedim Serhat BİLECEN ⁴

Başvuru Tarihi: 15.06.2021

Kabul Tarihi: 07.12.2021

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Söylem olarak milliyetçilik, toplumsal pratikler içinde kendine ait bir yer bulmakta ve kültürel metinler aracılığıyla sosyal alana taşınmaktadır. Milliyetçi ideoloji ise genellikle militarist söylemler etrafında biçimlenmektedir. Günümüzde önemli bir ifade aktarım aracı olan medya, aynı zamanda ideolojik bir aygıt olma niteliğindedir. Dolayısıyla medya, militarist söylemin üretilmesinde, aktarılmasında ve bu sayede toplumsal rollerin inşa edilmesinde önemli bir yerde konumlanmaktadır. Bu toplumsal roller genellikle cinsiyet bağlamında kadınlık temsili üzerinden inşa edilmekte; ancak son zamanlarda erkeklik üzerine de çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan çalışmada Türkiye'deki erkekliğin militarist söylemle yeniden üretildiği ve militarize edilmiş erkekliği inşa ettiği varsayımından yola çıkarak "Söz" dizisi söylem analiziyle incelenmiş ve bahsi geçen askeri dizide milliyetçi söylemle erkekliklerin militarize edilmiş olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca bu dizide militarizmin dramatik bir gösteri gibi sunulduğu, bu gösterinin yapısının erkek egemen ve otoriteryan olduğu, militarist bir mantıkla bu mekanizmanın ötekileştirme ve bastırma üzerine kurulu olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Militarizm, Erkeklik, Söylem

Atıf: Gürbüz, G., Akar, Z. ve Bilecen, N. S. (2021). Medyada milliyetçilik bağlamında militarist söylem ve erkeklik temsili: Söz dizisinin incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(4), 1105-1126.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Giresun Üniversitesi Tirebolu İletişim Fakültesi Radyo, TV ve Sinema Bölümü, gokhan.gurbuz@giresun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6376-1945

³ Giresun Üniversitesi Tirebolu İletişim Fakültesi Radyo, TV ve Sinema Bölümü, zafer.akar@giresun.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7208-7246

⁴ Giresun Üniversitesi Tirebolu İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, nedimbilecen@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9533-8212

Militarist Discourse and Representation of Masculinity in the Context of Nationalism in the Media: An Analysis of the "Söz" Series

Gökhan GÜRBÜZ⁵ - Zafer AKAR⁶ - Nedim Serhat BİLECEN⁷

Submitted by: 15.06.2021

Accepted by: 07.12.2021

Article Type: Research Article

Abstract

Nationalism as a discourse finds its own place in social practices and is brought to the social sphere through cultural texts. Nationalist ideology, on the other hand, is generally have formed around militarist discourses. Media, which is an important expression transfer tool today, is also an ideological device. Therefore, media take up an important place in the production, transmission of the militarist discourse and thanks to in the construction of their social roles. These social roles are generally constructed through the representation of femininity in the context of gender; however, recently there have been studies on masculinity. In the study, based on the assumption that masculinity in Turkey is reproduced with militaristic discourse and builds militarized masculinity, the TV series "Söz" was analyzed with discourse analysis and it was revealed that masculinities were militarized with nationalist discourse in the military series. In addition, it has been determined that militarism is presented as a dramatic show in this series, the structure of this show is male-dominated and authoritarian, and this mechanism is based on othering and suppression with a militaristic logic.

Keywords: Nationalism, Militarism, Masculinity, Discourse

⁵ Giresun University Tirebolu Faculty of Communication Radio, Television and Cinema Department, gokhan.gurbuz@giresun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6376-1945

⁶ Giresun University Tirebolu Faculty of Communication Radio, Television and Cinema Department, zafer.akar@giresun.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7208-7246

⁷ Giresun University Tirebolu Faculty of Communication Department of Journalism, nedimbilecen@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9533-8212

Giriş

Milliyetçilik, ortaya çıktığı zamandan bugüne kadar neredeyse bütün toplumları etkilemiş ve bu etkisini sürdürmeye devam etmiştir. Ulus-devlet olgusunun öne çıkardığı yerellik/ulusallık, minimal milliyetçiliğin, yani yerel milliyetçiliğin artmasına neden olmuştur. Bundan dolayı milliyetçiliğin gündelik yaşamın içinde bulunması, politik-kültürün yapı taşlarından birini temsil etmektedir. Milliyetçilik, bu gündelik yaşamın yeniden üretilmesinde söylemsel olarak farklı bir yerde konumlanmaktadır. Özellikle kültürel metinler aracılığıyla üretilen milliyetçilik söyleminde medyada yer alan temsiller önemli bir rol oynamaktadır.

Milliyetçiliğin temelindeki en başat unsur dildir. Dilin standartlaşmasında önemli bir rol oynayan kapitalist yayıncılık ise; daha fazla insanın hem okuyabilmesini hem de yazabilmesini sağlarken, aynı kitleler arasında basım yoluyla düşünsel bir ortaklık duygusu oluşturmuştur. Böylece milli kimliğin ve bilincin oluşması sağlanmaya başlamış, insanlarda birliktelik hissiyatı yaratılmıştır. Bu durum Anderson (2017, s. 52-62) tarafından gazetelerin, kitapların eşzamanlı bir şekilde tüketilmesi anlamına gelen “kitlese ayin” olarak nitelendirilmektedir. Bu “kitlese ayin” sonucunda oluşan birliktelik durumu “okur-yoldaşlar” şeklinde kavramsallaştırılmış ve birbirlerini tanımayan, birbirlerinden haberi olmayan insanların aynı dil alanı içinde yaşayarak, aynı ulusa üye olduklarını öğrenmelerini sağlamıştır. Anderson’un ‘ortak-dil’ düşüncesine ek olarak uluslaşma sürecinde dil, farklı kültürleri birbirinden ayıran bir sınır işlevi de üstlenmektedir. Bu sınır işlevi, bürokratik süreçlerin kısıtlı olduğu anlamını beraberinde getirmekte ve bahsedilen süreçlerin yönetilmesi ise seçkin bir siyasal sınıfın oluşmasına neden olmaktadır. Bundan dolayı kendini yöneten değil, yönetilen konumuna düşen halk, yalnızlaşarak kültürün belirleyicilerinin esiri haline dönüşmektedir. Buradaki kültürün belirleyicileri modern zamanların kitle medyasıdır. Kitle medyası hem feminen hem maskülen olarak temsilleri kendi halkına politik bağlamda içkin bir biçimde ekinleyebilmektedir. Kültürel metinler aracılığıyla gerçekleşen bu düşünce, en çok kullanılan kitle iletişim araçlarından televizyonda üretilmektedir. Özellikle askeri dizilerin yarattığı milli kimlik duygusu, ortak bir aidiyeti oluşturmakta ve bu durum bir tür “kitlese ayin”e dönüşmektedir. İşte bu çalışmanın odak noktası; modern zamanların ideolojik sistemi olan milliyetçiliğin, militarist söylemler aracılığıyla erkekliği yeniden üretmesidir. Dolayısıyla çalışma; askeri dizilerin erkekliği yeniden nasıl ürettiğini, bunu yaparken milliyetçiliğin hangi kodlarını kullandığını ve hangi militarist söyleme başvurduğunu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Egemen politik ortamların, askeri kültürün cinsiyetlendirilmiş özellikleri üzerinde önemli etkileri vardır. Erkekler ve erkeklik geleneksel olarak kamusal alanlar, siyaset, savaş ve askeri organizasyonlarla ilişkilendirilmiştir. Ordu ve zorunlu askerlik, klasik olarak erkekliklerin oluşumu ve belirli bir bağlamda erkekliğin millileştirilmesi ile doğrudan bağlantılıdır. Erkeklik ve askerlik üzerine yapılan araştırmalar (Chamallas, 1998; Sancar, 2009); zorunlu askerlik hizmetinin ürettiği belirli erkekliklere, gerçek askeri yaşamın bireysel ve kolektif deneyimlerine odaklanmaktadır. Öte yandan bu tür askerleştirilmiş erkekliklerin toplumda filmler, romanlar, anılar ve halk ritüelleri gibi kültürel metinler aracılığıyla daha geniş temsil edilerek yeniden üretildiği görülmektedir.

Neden erkeklik sorusunu soracak olursak; toplumsal cinsiyet kavramı, toplumsal rollerin belirlenmesinde önemli bir yeri teşkil etmektedir. Dolayısıyla cinsiyet üzerine kurulu olan temsil alanı, genellikle feminist çalışmalara olanak tanırken; erkeklik temsilleri daha az çalışılmıştır. Erkeklik toplumsal cinsiyetinin, toplumsal rol ve sorumlulukların belirleyicilerinden biri olması ve medyanın temsil alanında bu rollerin oluşmasındaki araçsal konumu arasında bağ kuran çalışmaların azlığı, bu konuya duyulan merakı arttırmıştır. Türkiye’de erkeklik üzerine yapılan çalışmalar (Çoban, 2013; Selek, 2018; Bali, 2011), genellikle askerlik ve erkeklik deneyimleri ilişkisine odaklanmaktadır. Dolayısıyla militarist erkeklik kavramını medya metinlerinde inceleyen bu çalışma, bahsi geçen çalışmaların eksik kalan tarafını tamamlaması açısından önemlidir. Çalışmanın özünde egemen modern zamanların siyasal düşünüş biçimi olan milliyetçiliğin ülkemizde medyatik alanda militarist söylem üzerinden erkekliği nasıl temsil ettiği, onu yeniden nasıl ürettiği, toplumsal olanı nasıl belirlediği sorularına bir televizyon askeri dizisi üzerinden cevap aranmıştır.

Söylem Olarak Milliyetçilik

Milliyetçilik olgusu, 18. yüzyıldan itibaren çağlara, siyasi rejimlere, ekonomik ve sosyal yapılara göre farklılaşan bir uyarlanma ve modellenme sürecinden geçmiştir (Anderson, 2017, s. 176). Smith'in (1994) de ifade ettiği gibi "milliyetçilik dediğimiz şey pek çok düzeyde faaliyet gösterir ve bir siyasi ideoloji ve toplumsal hareket türü olduğu kadar bir kültür biçimi olarak da görülebilir" (s. 118). Milliyetçiliğin oluşumunda ve yükselişinde dilsel birliğin önemi yadsınamaz. Topluların, millet olma süreçleri bulunduğu bölgede bu dilsel birliği sağlamaktan geçmektedir. Milliyetçiliğin oluşması resmi dillerin yükselişi ve milli kültürü bütünleştiren, toplum içindeki diğer dillerin resmi dil tarafından dışlanmasıyla gerçekleşmektedir. Ancak bu ifadeye karşılık olarak Anderson'ın (2017) "Dilleri, bazı milliyetçi ideolojilerin yaptığı gibi, bayraklar, ulusal giysiler, halk dansları ve diğerleri gibi ulus olmanın bir amblemi olarak ele almak her zaman yanlıştır. Dillerin en önemli özelliği hayali cemaatler türeterek, tikel dayanışma grupları inşa edebilme yetenekleridir" (s. 150) söylemi, dillerin her zaman milli bir nitelik taşımadığı anlamını ortaya koymaktadır. Ortak dillerin birleştirici olduğu gerçeğinden yola çıkarak yine Anderson'ın "Dil dışlayıcılığın tam tersine, temelde içerici ve içericiliğini sınırlayan tek şey Babil'den devraldığımız yazgıdır: Kimse bütün dilleri öğrenebilecek kadar uzun yaşamıyor. Milliyetçiliği icat eden belli bir dilin kendisi değil, yayın dilidir" (s. 151) ifadesi her ne kadar 20.yy başlarındaki iletişim araçları üzerinden (alfabe, kitap) bir açıklama gibi görülse de günümüzde toplumların üzerinde medyatik etkinin varlığı kaçınılmaz bir şekilde tezahür etmektedir.

Milliyetçilik, ortak bir faydada buluşulamaması sebebiyle halen belirsizliğini koruyan bir kavramdır. Kavramın doğası ve tanımı konusunda düşünürler arasında genel bir fikir birliği yoktur. Çünkü bilim insanları arasında milliyetçiliğin ve milletin doğası hakkında temel bir anlaşmazlık bulunmaktadır. Ulusların ve milliyetçiliğin gelişimine ilişkin farklı anlayışlar, nasıl ve ne zaman ortaya çıktıklarına ve ne olduklarına dair farklı tanımlara dayanmaktadır. Milliyetçilik, "bilincimize bir şekil veren, dünyayı anlamlandırmamızı sağlayan bir söylem; başka bir deyişle, toplu kimliklerimizi belirleyen, günlük konuşmalarımızı, davranış ve tutumlarımızı yönlendiren bir görme ve yorumlama, bir algılama biçimi" (Özkırımlı, 2009, s. 15) olarak ifade edilmektedir. Gellner (1998, s. 217) milliyetçiliğin modernliğin bir sonucu olduğunu belirtmektedir. Özellikle günümüzdeki bir yüksek kültürün, her şeyin ötesinde kişinin en önemli varlığı ve karakteristiği olmasının bir sonucudur. Bir diğer önemli isim Anderson (2017) ise ulusu "hayal edilmiş bir siyasi topluluk, aynı zamanda kendisine hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaat" (s. 20) biçimde ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle ulus; birbirini tanımayan, birbirini görmeyen, birbirleriyle konuşmayan ama zihinlerinin toplamında hayal edilen üyelerden oluşmaktadır. Smith (1994) ise milliyetçiliği "bütün olarak millet, bir millete ait olma bilinci, bir dil ve sembolizm, kültürel bir ideoloji ve toplumsal ve siyasi bir hareket" (s. 119) olmak üzere beş ayrı anlama gelecek şekilde tanımlamaktadır. Dolayısıyla ulusların ve milliyetçiliğin nasıl, ne zaman ortaya çıktıkları ve ne olduklarına dair sorulara çok farklı cevaplar verilmektedir. Bu da bizlere tanımların bol olduğunu, ortak paydanın az olduğunu, modernizm etrafında biçimlendiğini ve en temel kavramsal ayrımın milletlerin tanımındaki nesnel ve öznel öğelere atfedilmesi (Özkırımlı, 2009, s. 73) ile ilişkili olduğu düşüncesine götürmektedir.

Modernistlere göre uluslar, 19. yüzyıldan beri meydana gelen sosyal, politik ve ekonomik değişimlerin bir sonucudur. Uluslar endüstriyel kapitalizmin yükselişi, emperyalizmin yayılması, Fransız ve Amerikan Devrimleri ve modern bürokratik devlet, şehirleşme ve laiklik ile ilişkilidir (Anderson, 2017, s. 52-62). Kedourie (1960, s. 9), milliyetçilik konusunda en çok alıntı yapılan modernist bilim insanlarından biridir. 1960 yılında yayımlanan 'Nationalism' adlı kitabında, modernitenin çıkmazı karşısında milliyetçiliğin Avrupa'da geliştirilmiş bir ideoloji ve icat edilmiş bir doktrin olduğu yaklaşımını geliştirmiştir. Bu yaklaşım kendi hükümetine sahip olmaya uygun nüfus biriminin belirlenmesi, yönetimde meşru iktidarın kullanılması ve bir toplumun doğru örgütlenmesi için bir ölçüt sağladığı görüşünü benimsemektedir. Hobsbawm (2010, s. 29-63), devlet kontrolünü milliyetçiliğin merkezi bir noktası olarak görme konusunda modernist düşünce ile ortak bir zemin bulmakta ve ulus devletin milliyetçiliğin siyasi sonucu olarak önemine vurgu yapmaktadır. Bununla

birlikte modern milliyetçiliklerin geçmişle olan süreksizliklerini vurgulamaktadır. Hobsbawm ve Ranger (2006, s. 2) 'icat edilmiş gelenekler' terimini kullanarak ulusların, milliyetçiliğin, ulus-devletin ve ulusal sembollerin yakın zamanda icat edilen gelenek türleri olduğunu ve geçmişle görünen herhangi bir sürekliliğin çoğunlukla hayali olduğunu iddia etmektedir. Bu da çalışmanın ana eksenini temsil ettiği göstergeye indirgeyerek, soyut olan 'milli'nin metalaşmasını sağlayan teorik zemini oluşturmaktadır.

Siyasal zeminde tanımlayacak olursak milliyetçilik, politiktir. Egemen ideoloji, politik erk, devlet ve ona bağlı olan kurumlarıyla yakından bağlantılıdır. Dolayısıyla milliyetçilik ve erkeklik arasındaki doğrudan ilişkinin politik olduğu, bunun toplumsal yapılara ve kurumlara yansıdığı görülmektedir. Bu açıklamalar sonucunda egemen olan erkekliğin kültür ve ideolojisinin, hegemonik milliyetçiliğin kültür ve ideolojisiyle el ele gitmesi düşüncesi gün yüzüne çıkmaktadır. Bütün bu açıklamalar ekseninde milliyetçilik, kapsamlı bir şekilde araştırılan bir alan olmuştur ve milliyetçiliğe yönelik akademik ilginin çoğu, milliyetçiliğin ne olduğu ve buna nasıl yaklaşılması gerektiği konusundaki belirsizlik üzerine yoğunlaşmıştır. Bu odaklanma, milliyetçiliğin diğer sosyal kimlikler ve meselelerle ortak oluşumunu ele almanın önemini zayıflatmıştır. Yine de özellikle küresel ölçekte son dönemlerde artan ulusallık ve milliyetçilik söylemleri, alanın görünür kalmasını ve araştırılmasını olanaklı hale getirmektedir.

Ulus devletin yaratılışının, milletin görkemli dönemlerini ve mücadelelerini anımsatan tek bir tarihsel anlatının inşasına dayandığından, milliyetçilikteki hafızanın nasıl bir direniş işlevi görebileceğini gösterdiler. Bir yapı olarak ulusa yapılan vurgu, otantik veya gerçek toplulukların var olduğuna dair milliyetçi varsayımına dayanır. Ancak, aslında, ilkel zamanlardaki yüz yüze etkileşimler dışında, tüm modern topluluklar bir şekilde hayal edilmektedir. Hem 'hayali bir topluluk' hem de söylemsel bir oluşum olarak ulusa yapılan vurgu, bir ulusun üyeleri tarafından sürekli olarak yeniden üretilen dünyayı yorumlamanın ve anlamanın bir yolu olarak milliyetçiliğin yanı sıra ulusun yapıcılığına da işaret etmektedir. Böylece, ulusal imge hem sınırlı hem de egemen olarak deneyimlenen 'hayali toplulukların' ideolojik olarak yeniden üretimine izin vermektedir (Anderson, 2017, s. 15-22). O halde, milliyetçi düşünce ve konuşma tarzı ulus yaratmaya yardımcı olmakta (Calhoun, 1997, s. 99), böylece milliyetçilik de salt politik bir doktrin değil, daha temel bir konuşma, düşünme ve hareket etme biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Milliyetçiliğin ulusları hayal ettiği gibi (Anderson, 2017, s. 20) bir topluma aidiyetlik veya içsel duyguların kurulduğu ve güvence altına alındığı 'ötekilerini', diğer bir ifadeyle 'düşmanlarını' da tahayyül etmektedir. Bu da ulus kimliğinin yaratılmasında ve 'ötekilerle' arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. 'Biz' ve 'öteki' arasındaki bu ilişki, 'biz'in kim olduğunu ve milli kimliğe sahip olmayı ifade etmektedir. Kimlik ve milliyetçilik arasındaki ilişki ise milli olan üzerinden sentezlendiği için ters yönelimle ifade edilmektedir. Böylece, 'biz' için 'ötekinin' ne olduğunu ortaya koyarak 'biz' netleşmekte ve 'öteki' karşısında güçlü bir şekilde tanımlanmaktadır. Genellikle kimlik inşası farklılığın, yani biz-öteki ayrımının oluşturulmasını gerektirmektedir. Daha sonra, 'öteki' olanın dışlanması yoluyla, 'bizler' arasında dayanışma kurulmakta ve 'öteki' üzerinden kolektif olarak anlaşılabilir benlik de pekiştirilmektedir. Böylece 'öteki' üzerinden inşa edilen milli kimlik kolektif eylemi kolaylaştırırken; diğer taraftan içselleştirilen 'biz' grup aidiyeti duygularını sağlamaktadır. Bu grup aidiyeti edebî ürünlere yansıdığı gibi iletişim ortamlarında da temsil edilmektedir. Özellikle iktidarın yeniden üretildiği, yeniden üretilirken bir 'öteki' yaratıldığı, bu öteki üzerinden 'biz' oluşturulduğu ürünler topluma aktarılmaktadır. Militarist söylem çerçevesinde ortaya konan bu ürünler, siyasi bir ideolojinin aktarılmasından öteye geçememekte ve bunu yaparken ulus ve cinsiyet bileşenlerinden faydalanmaktadır.

Medyatik ifadenin tarihsel kökeninden başlayarak söylem üzerine kurulu olan milliyetçilik, dilsel bir birlikteliğin literatürel ifadesi olarak gözükmektedir. Milliyetçiliği dilsel bir kökene indirgediğimiz zaman, bu bütünlüğü sağlayanın Latince olduğu görülür. Bunun sebebi ise Latince'nin Avrupa kıtasında yaygın bir biçimde kullanılmasıydı. Dinsel ritüeller Latince olarak düzenleniyor ve hristiyanların kutsal kitabı İncil de aynı dille yazılıyordu. Yerel diller halkın konuşma dili olsa da dinin dili Latince olmuştu. İnanış biçimleri, farklı

kültürlere ve özelliklere ait toplumları aynı ayin ve kutsal kitaplar etrafında birleştirmektedir. Böylece insanlar, Latince sayesinde ortak bir noktada buluşarak kutsal kitaplarda yazılanları anlamaya başladı. Bundan dolayı Hristiyanlık farklı bir şekilde algılanmaya, toplumların kültürleriyle uzlaşmayan yanlarının keşfedilmesine neden oldu. Yeni tarikatlar, yeni dini topluluklar ve yeni mezhepler ortaya çıkmaya başladı. Dine olan bakış açısı ve düşünceler değişerek 'aydınlanma' dönemine doğru geçiş hızlandı. Aynı bakış açısıyla düşünüldüğünde Türk tarihi içerisinde, Osmanlı zamanında meal ve tefsirlerin çokça yapılmamasının sebeplerinden biri bu olduğu eleştirisi ortaya çıkabilir.

Duygulanım Miti Olarak Milliyetçilik

İnsan merkezli duygulara karşıt olarak dış bir etmen tarafından üretilen, sınıflandırılan ve kontrol edilen duyguları kavramsallaştırmak için kullanılan 'duygulanım' kavramı aslında duyguların ne olduğuyla değil ne yaptığıyla ilgilenmektedir (Bösel, 2018, s. 15). Psikolojide insan dürtülerinin doyuma ulaşmasında yardımcı rol oynayan durumlara karşılık gelen duygulanım, bir çeşit bedenler arası anlam yaratma aracı olarak siyasi teorinin içinde farklı rol oynamaya başlamıştır. Özellikle somut bir şey olmaktan ziyade, bir dolaşım hali olarak kavramsallaştırılmaktadır (Akalin, 2007). Bernd Bösel'in (2018) duygulanımın soykütüksel çerçevesini çizdiği çalışmada kavram, tarihsel süreç ile birlikte hatipler, müzisyenler, oyuncular veya yazarlar gibi belirli tekniklerde eğitilmiş uzmanlar tarafından icra edilmesinin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle tiyatro ve müziğin aracılık ettiği klasik paradigmadaki cesaret, ölçülülük, sağduyu ve adalet temel erdemlilik duygulanımları olarak gösterilir.

Toplumsal bir ortaklık olarak duygulanım, hem endüstriyel üretim tarzlarının yükselişi hem de kitle iletişim araçlarının ortaya çıkışı ile birlikte üretim ve dağıtımda büyük bir hız kazanmıştır. Geleneksel duygulanım eğilimi biçimlerinin endüstriyel olarak tabii kılınmasına işaret eden ve daha sonra "kültür endüstrisi" olarak adlandırılan bu dönemde duygulanımlar, güçlendirilmesi gereken bir araçsal sistemin çıktıkları olarak anlaşılmıştır. Bu bağlamda sinema, radyo, televizyon ve günümüzde sosyal medya halen aynı mantığı sürdürmekte ve duygusal nitelikten ziyade artık niceliğe odaklanan araçlar olarak işlevlerine devam etmektedir (Bösel, 2018, s. 16-18). Bu anlamda siyasi teorinin en önemli duygulanım mitlerinden birisi olan milliyetçilik ise insanlarda önceden var olmasından ziyade çeşitli nesnelere ile bedenlerin karşılaşması sonucu aralarında oluşan yakınlık veya uzaklık konumlarının yansıması olarak belirir. Günümüzde bunu sağlayacak araçsal yapı ise kitle iletişim araçları ve internet olmak üzere medya alanlarıdır. Özellikle medya araçları, yalnızca bireylerin duygularını uyandırmakla ve duygulanımın aktarımı için bir kanal olarak hizmet etmekle kalmayıp, aynı zamanda bu duygulanımın düzenlenme, oynanma ve sergilenme şeklini de etkilemektedir. Bütün bu biçimlerin bir toplumun kimliğinin yeniden inşasında önemli rolleri olduğu görülmektedir (Serrano-Puche, 2015).

Duygulanım ve duygular, bir dolaşım ve dağılım sonucunda ortaya çıkmakta, yalnızca ruhsal dünyamızı ifade eden durumları değil, aynı zamanda bizleri biçimlendirerek toplumsal ve siyasal bağları oluşturan kurucu yapılarıdır (Günay, Kutlu ve Mülâyim, 2017, s. 65). Bu çalışmada da bir medya dolayımı duygulanım biçimi olarak milliyetçiliğin toplum kimliğinin oluşumunda erkekliği militarize ettiği düşüncesinden yol çıkmaktadır. Söz konusu militarize edilmiş erkeklikte katı bir cinsiyet farkı, her türlü duygusallık ve kadınsılığın reddi (Sancar, 2009, s. 154); şehitliğin kutsallığından faydalanarak erkekliği yeniden üreten vatanseverlik; çeşitli ritüeller ve gösterilerle sürekli gündeme getirilip toplumsal bilince yerleştirilen (Halbertal, 2012, s. 91-105) şehit olma arzusu ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla yapılan çalışma aşağıda bahsedilen militarize edilmiş erkeklik kavramını kitle iletişim araçlarından olan televizyon ve televizyonda yayınlanan askeri dizilerde aramaktadır. Öyle ki özellikle askeri dizilerin bireylerin ulusal aidiyet duygularını etkileyerek bir milliyetçilik duygulanımı yarattığı yapılan çalışmanın sorunsallarından birisini oluşturmaktadır.

Milliyetçilikten Erkekliğe Yolculuk: Militarize Edilmiş Erkeklik

'Erkeklik' kavramı, zamanla 'erkek cinsiyet rolü'nün yerini almıştır. Tekil olarak 'erkek' yerine çoğuldaki 'erkeklik' kavramı, erkeklerin cinsiyet düzeni içindeki analizini genişletmiştir. Cinsiyet açısından gerçekleştirilen erkeklik teorileri, belirli erkekliklerin oluşumunun bağlamı olarak sosyal yapıyı vurgulamaktadır. Buna bağlı olarak erkek cinsiyet rolü eleştirisi kapsamında 'hegemonik erkeklik' kavramı geliştirilmiştir. 'Hegemonik erkeklik' kavramı, bir çoklu erkeklik ve güç ilişkileri modeli önermekte ve erkeklerin baskın sosyal konumuna ve kadınların ikincil sosyal konumuna izin veren cinsiyet pratiğine atıfta bulunmaktadır (Connell ve Messerschmidt, 2005). Kaufman (1999) "Erkeklerin egemen olduğu bir dünyada, erkeklerin dünyası, tanımı gereği, bir güçler dünyasıdır... Erkekler iktidara sahip olsalar ve cinsiyetimizle gelen ayrıcalıkları elde etseler de bu güç zehirlidir. İnsanların yaşamlarında güç ve ayrıcalığın, acının ve güçsüzlüğün garip bir bileşimi vardır... Güç ve acının bu bileşimi, erkeklerin hayatındaki çelişkili güç deneyimleridir." (s. 59) biçiminde ifade etmektedir.

Erkeklik üzerine düşünürken askerlik eylemini temel almak önemli noktalardan birini oluşturmaktadır. Modern toplumlarda cinsiyete dayalı ve kolektif bir süreç olarak askerlik, erkekler tarafından zorunlu bir hizmet olarak yapılmaktadır. Buradaki en temel yapılardan biri, yalnızca erkeklerin katıldığı bir 'kamu hizmeti'nin erkeklik değerlerinin oluşturulmasında toplumsal-siyasal faaliyetinin öncü kabul edilmesidir. Askerlik ediminin bir vatandaşlık şartı olması ve askerliğini yapan kişinin siyasal toplumun yetkin bir üyesi konumuna yükselmesini temsil eden sembolik önemi, erkekliğin inşa edilmesinde belirleyici bir yere sahiptir (Sancar, 2009, s. 153). Dolayısıyla bu politik belirleme ve toplumsal statü göstergesi olarak askerlik ve asker kişi, erkeklik ve siyasal erk arasındaki kuvvetli bağın bir göstergesidir. Erkeklik ve militarist değerler arasındaki karşılıklı ilişki, tamamlayıcı bir özellik taşımakta ve milliyetçi söylemlerle beslenme eğilimi göstermektedir. Diğer bir deyişle milliyetçi söylemde yüceltilen 'vatansever erkeklik' ikonu; toplumsal olarak ailenin koruyucu erkek rolüyle eşdeğerdir. 'Vatansever erkek', ülkenin koruyucusu ve savunucusuyken; aynı erkek, ailenin direği ve bekçisi konumunda gözükmektedir. Militarizm ve erkeklik arasındaki bu yakın ilişki, güçlü bağların tamamlayıcı göstergeleridir.

Militarizm terimi, bazı çalışmalarda militarizasyon terimiyle eş anlamlı olarak kullanılmakta ve özünde bir toplumun savaş değerlerine yaptığı vurguyu tanımlamaktadır. Ayrıca, bütün dikkati politik alana odaklamakta ve savaşçı değerlerinin sosyal değişimi yönlendirmek için bağımsız bir yeteneğe sahip olduğunu öne sürmektedir (Lutz, 2002, s. 725). Aynı zamanda militarizasyon, askeri egemenliğin eşzamanlı olarak maddi ve söylemsel doğasına dikkat çekmektedir. Buna ilave olarak bir sistemin tutumsal, yapısal ve işlevsel yönlerinin bir araya getirilmesinin ötesine geçen dinamik bir süreci ifade ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Komünal yaşamla birlikte gelen sosyal değişimler; birey davranışları, toplumsal roller, sosyal statüler gibi birçok etmenin dönüşmesine sebebiyet vermiştir. Bir birey için ilk önce yaşamsal fonksiyonların doğru işlemesi gerekmektedir. Maslow bu fonksiyonları, fiziksel ihtiyaçları olarak hiyerarşi piramidinin en alt basamağına yerleştirmiştir. Fizyolojik ihtiyaçların doğru ve sağlıklı karşılanması sonucunda birey, ikinci basamak olan güvenlik kısmına geçiş yapmaktadır. Militarizm kavramını bu basamakta tanımlamak ve işlemek, onun işlevselliğini anlamamız açısından önemlidir. Bireylerin ve ait oldukları toplumların güven içinde yaşaması kamusal bir konu olmaktadır. Bireylerin hayatta kalmaları ve bunun için kendilerine koruyucu görevi biçen bir kurumun varlığını istemeleri gayet doğaldır. Dolayısıyla bu koruma ve güvenlik ihtiyacını sağlayacak olan aygıt, askeri, yani militer yapıdır. Bu askeri yapı çoğunlukla erkeklerden oluşmakta ve kurumsal olarak modern toplumların ataerkil yapı taşlarından biri olmaktadır. Buna bağlı olarak militarizm, hegemonik erkekliğin mikro kültürel pratiklerinin, politik erkin 'makro' iktidar ve siyaset mekanizmalarına eklenmesiyle oluşturulmaktadır (Sancar, 2009, s. 156). Goldstein (2001, s. 251-231) militer mekanizmanın, savunma gereksinimlerine göre erkek egemenliğinde bulunmasını, militarize edilmiş erkeklik üzerine inşa edilen savaşçı

kimliğin oluşmasını ve bu kimliğin oluşumunda biyolojik olarak 'sertliğin' ön planda tutulmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla erkekliğe atfedilen bu özellikler, erkeklik kültürünün yeniden üretilmesine, kadınsılığın bu militer yapıya uygun olmadığı görüşünün egemen olmasına neden olmaktadır.

Tartışmalı bir kavram olarak militarizm, sosyo-kültürel bağlamlar kadar form ve süreçlerdeki geniş çeşitliliği nedeniyle zor bir çalışma alanıdır. Cock'ın (1989, s. 51) öne sürdüğü gibi, militarizasyon teorileri, çoğunlukla üç sosyal fenomen arasında yapılan ayırma dayanmaktadır. Birincisi; savaş etrafında örgütlenmiş, silahlı bir kuvvet şeklini alan bir dizi sosyal ilişkiyi biçimlendiren sosyal bir kurum olarak militer yapı, yani ordu. İkincisi; savaşa değer veren, çatışmanın çözümünü ve egemen politikayı meşrulaştıran bir ideoloji olarak militarizm. Son olarak ise; ordunun gücünü ve etkisini meşrulaştıran sosyal bir süreç olarak militarizm. Bununla birlikte, militarizm literatüründe, genellikle bu üç fenomen, birbirleriyle ilişkili bir biçimde ifade edilmektedir. Diğer yandan kurumsal bir biçimde karşımıza çıkan modernize edilmiş ordular, militarizm ve erkeklik değerleri arasındaki bağın inşa edildiği bir yapı olarak karşımıza çıkar. Burada görevini ifa eden erkeklerin savaşçı birer kişi haline dönüştürülmesi amacıyla gerçekleştirilen 'talim ve terbiye' süreci; kurumsal organizasyonlar, özel teknikler ve erkekleri ikna etmeye yönelik kültürel pratikler içermek zorundadır. Sancar (2009, s. 155) bu süreci militer pratiklerin içselleştirilmesiyle erkeklerin birer savaşçı durumuna dönüşmeleri, askerliğin ise bir nevi erkeklik sınavı olarak görülmesi ve bu sınavı başarılı bir şekilde geçen kişilerin 'sağlam erkek' olarak toplumda var olmaya hak kazanmasına yönelik bir "ritüelistik sözleşme" olarak nitelendirmektedir.

Chamallas (1998, s. 307) askeri yapının toplumun bir mikrokozmosu olduğunu belirtmektedir. Militer yapının bu şekilde ifade edilmesi, militarist erkekliklerin sadece askerleştirilmiş toplumların erkekler için oluşturduğu kimlik türleriyle değil, aynı zamanda toplumun militarize erkekleştirilmesiyle de ilgili olduğunu anlamada bir hareket noktası sağlamaktadır. Bu durumu Higate ve Hopton (2005, s. 435) erkeklik ve militarizm arasındaki güçlü ideolojik bağların devam ettirilmesinde politik gücün çıkarı olacağına dair iddiası desteklemektedir. Hale'in (2011) İngiliz Silahlı Kuvvetleri'ndeki erkekliklerin inşası üzerine sosyokültürel bir çerçevede yapmış olduğu çalışmasında, militarist toplumundaki güçlü bir aidiyet duygusunun askeri erkekliklerin gelişmesi için önemli olduğu sonucuna varmıştır. Aynı zamanda askeri toplumun dinamiklerinin, askeri erkekliklerin gelişmesinde katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla politik erk ve militarist erkeklik arasındaki karşılıklı ilişkinin var olduğunu çalışma sonucuyla desteklemiştir. Militarist erkeklikte arzu edilen özellikler cesaret, zorluklara dayanıklılık ve fiziksel dayanıklılıkla ilişkilendirilmektedir. Goldstein (2001), "bireysel olarak kazanılması gereken yapay bir statü olan erkekliğin tipik olarak bir kültürün cesur ve disiplinli askerlere olan ihtiyacı etrafında inşa edildiğini" (s. 283) belirtmektedir. Ordu, askerleştirme sürecinin amaçlarını karşılamanın bir yolu olarak erkeklikleri yeniden çerçevelediriyor. Diğer bir deyişle, orduya özgü erkeklikler askeri pratikle inşa edilir.

Farklı toplumlar, farklı seviyelerde militarizasyon yaşamaktadır. Askeri harcamalar, mevcut silah gücünün boyutu ve karmaşıklığı veya militer yapının siyasi etkisi gibi göstergelerle militarizasyon düzeyi ampirik bir ölçüme tâbi tutulsa bile bilişsel düzeyde tarihsel kökenleri itibarıyla son derece militarize bir toplum olduğumuz düşüncesi yerinde olacaktır. Bundan dolayı egemen anlayış ve toplumun karşılıklı bir ilişki yoluyla askerleştirilmesine atıfta bulunmak için 'militarleştirme' tanımlaması yapılabilir. Kültür ve ideoloji aracılığıyla bu ilişki, milliyetçi ve erkeksi söylemleri inşa etmekte, yeniden üretmekte ve yeniden uyarlamaktadır. İşte bütün bu militarizasyon sürecinin egemen politikayla olan bağı, iletişim göstergeleri aracılığıyla alımlanmak üzere toplum üyelerine aktarılmaktadır. Askeri sistem içinde sosyal statünün bulunmaması, tek statünün hiyerarşik yapı olması militer ortamın tektipleşmesinin sebeplerinden biridir. Bu sebep aynı zamanda disiplinli bir şekilde devamlılığı ve itaat anlayışını da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla eleştirel bir düşünme ve sorgulama gibi mantıksal sermayeler kabul görmemektedir.

Bu makale, en yalın haliyle milliyetçi söylem üzerinden erkeklik ve militarizasyon arasındaki bağlantıya odaklanıyor. Bu bağlantı, kültürel metinler aracılığıyla üretilen erkekliğin savaşı ve askeriyeyi, kadınların

dışlandığı ve genellikle militer yapının ataerkil bir kurum olarak kavramsallaştırıldığı bir olgu biçiminde görmektedir. Kültürel metinlerdeki erkeklik temsili toplumun hem maddi hem de ideolojik anlamda militarizasyonuna katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda ‘erkeklik’ ve ‘kadınlık’ kavramları etrafında şekillenen toplumsal cinsiyet siyaseti, bu militarizasyon süreçlerini sosyal bir bağlama yerleştirerek daha görünür bir hale getirmektedir. Bugün Türkiye’de askerlik görevi, erkeklerin yaşamları boyunca en önemli erkeklik tecrübelerinin başında gelmektedir. Ancak doğrudan bu alanla ilgili çalışmalar yok denecek kadar az seviyede işlenmiştir. Yapılan araştırmalar, genellikle kültürün yeniden üretildiği ve sosyal değişimlerin başat faktörlerinden olan kitle medyasında erkeklik yapılarının gösterilmesi üzerine olduğu görülmektedir (Anbarlı, 2019; Aydoğan, 2020). Ancak militarist milliyetçi söylem içinde erkekliğin yeniden üretilmesi ve sosyal normlarla olan benzerliği, dolayısıyla toplumsal yapının değişiklik gösterdiği bilimsel çalışmalar çok azdır. Bizler araştırmacı olarak bu çalışmada kültürel yapıların normatif değişimleri üzerine televizyon dizilerinin nasıl etkili olduğunu; özellikle kitle medyasında erkekliğin militarist milliyetçi söylemle nasıl üretildiğini ortaya koymaya çalışmaktayız.

Yöntem

Çalışmada militer yapıyı, militer erkekliği ve milliyetçi söylemi temsil etmesi açısından örneklem olarak Söz dizisi seçilmiştir. Söz dizisinin örneklem alınmasının sebebi; hem televizyonda yayınlanan askeri diziler arasında en çok tercih edilen, hem de yayınlandığı dönemlerde en çok izlenen dizilerden biri olmasıdır (Marketing Türkiye, 2017). Seçilen dizideki çözümlenmeler nitel araştırma yöntemi genelinde söylem analiziyle ele alınmaktadır.

1960’lı yıllardan itibaren dilbilimsel bir çalışmanın ötesinde birçok farklı alanda uygulanabilen disiplinlerarası bir analiz yöntemi olarak söylem analizi, görsel göstergeler de dâhil olmak üzere sosyal, kültürel, siyasi ve tarihi konularda sosyal içeriklere odaklanır. Söylem analizi, düşünceler (teorik ve meta-teorik öğeler) ve onun temeli olan söylem verileri ile karakterize edilen, söylemin ve kavramsal öğelerin metodolojik analizini içeren bir sosyal yaşam perspektifidir. Geleneksel metodolojilere alternatif olmaktan ziyade bu metodolojilerin içindeki bakış açılarına karşı bir alternatif olan söylem analizi, farklı disiplinlerden (psikoloji, sosyoloji, dilbilim, antropoloji, edebiyat çalışmaları, felsefe, medya ve iletişim çalışmaları) beslenen ve bu farklı disiplinlerin teorik bakış açılarına dayanan bir analiz tekniğidir (Potter ve Wetherell, 1987). En basit anlatım ile dilin incelenmesi olarak tanımlanabilecek söylem analizi sadece dilsel öğelerin basit bir incelemesi olmayıp, ifadelerin/söze dökülenlerin ötesine geçerek burada yatan anlam ve içeriği incelemeyi gerektirmektedir (Barker ve Galasinski, 2001). Bu noktadan hareketle Van Dijk (2003, s. 355) söylem analizini güç, hegemonya, hâkimiyet, sınıf, cinsiyet, ırk, ideoloji, gelenek, sosyal yapı veya sosyal düzen gibi konuları ön plana çıkaran bir çözümlenme yöntemi olarak betimlerken; Fairclough (2001, s. 20) ise, yöntemin dili sosyal bir eylem biçimi olarak gören ve söylemin siyasi ve sosyal iktidar öğelerini tartışan disiplinlerarası bir analiz olarak tasvir etmiştir.

Yapılacak çalışma politikadan ideolojiye, stratejik yönetimden medyaya kadar geniş bir konu yelpazesine dair çözümlenme içeriyorsa söylem çözümlenmesi kullanılabilecek en iyi yöntemlerden birisidir. Özellikle medya söyleminin gerisindeki toplumsala dair örtük yapıların ortaya konulmasında oldukça işlevseldir. Ancak söylem analizi eşitsizliğin ve egemenliğin yeniden üretiminde dil kullanımının, söylem ya da iletişimsel olayların ve dilin rolünün bir dökümünü yaptığı sürece sosyal ve siyasal çözümlenmelere bir katkıda bulunabilir (Özer, 2000, s. 80). Buradan hareketle metinlerin sosyal bağlam içerisinde çözümlenmesi ilkesine dayanan söylem çözümlenmesi merkeze alınarak yapılan bu çalışmada Türkiye’de yayınlanan bir askeri dizi olan Söz dizisinin birinci bölümü incelenmiş ve analize tabi tutulan dizideki söylemlerin arkasında yeniden inşa edilen militarist erkeklik yapıları ortaya konulmuştur.

Militarist erkeklik olgusu üzerine düşünceler aktarmayı hedefleyen bu çalışma kapsamında analiz edilen Söz dizisi Türk Özel Harekat timine mensup askerlerin yaşantılarını epik bir dille anlatmayı amaç edinen bir

yapıdır. Bu yönüyle dizinin ilk bölümü, çalışmamız kapsamında izlenmiş olan diğer bölümlere kıyasla bir giriş niteliğinde olmasından ötürü uzun soluklu bir yayın hayatı kaygısına yönelik stratejilerin uygulanması ve erkeksilik, cesaret, fedakarlık gibi militarist söyleme yönelik gündelik yaşamda sıklıkla tekrarlanan temaların sunumu bakımından güçlü bir örneklem niteliği teşkil etmektedir. Ayrıca detaylı bir biçimde analiz edilecek olan söz konusu bölüm; yaklaşık iki saatlik metrajı ve dizi türünün temel stratejilerinden olan bir sonraki bölümü merak ettirme kaygısı güdülmeksizin; serim, düğüm, çözüm ve katharsis aşamalarını bünyesinde bulundurması nedeniyle de sinema filmi ile benzer nitelikler taşımaktadır.

Öte yandan olay örgüsünün ve karakterlerin bir nevi tanıtımı işlevini üstlenen Söz dizisinin birinci bölümü, dizi açısından önem teşkil eden bütün karakterlerin hikayelerini neden-sonuç ilişkisi içerisinde ele alması bakımından önemlidir. Örnek vermek gerekirse; dizinin ana karakteri Üsteğmen Yavuz'un tüm bölümlere etki edecek olan karakter yolculuğunu, kararlarını, eylemlerini ve çalışmamızda yer alan erkeksi davranışların sergilenmesine yönelik analizi doğrudan ilgilendiren Merve karakterinin hikayesine sadece ilk bölümde rastlanmaktadır. Aynı şekilde bir diğer ana karakter olan Albay Erdem'in kızının teröristlerce kaçırılması, bunun sonucunda Albay Erdem'in oluşturduğu kurtarma timine mensup üyelerin ayrı ayrı militar karakterlerinin tanıtımı yalnızca ilk bölümde yapılmaktadır.

İzlenen diğer bölümlerde saptandığı üzere hikaye evreninde yer alan karakterlerin tümü, halihazırda ilk bölümde belirlenmiş olan karakteristik niteliklerine uygun davranışlarda bulunmakta; başka bir deyişle bir döngü içerisinde aynı eylemleri farklı aksiyonlarda defalarca tekrar ederek kahramanlıklarını pekiştirmektedir. Sonuç olarak birinci bölüm; dizide yer alan bütün ana karakterlerin detaylı bir biçimde tanıtılması, diğer bölümlerin bir nevi tekrar işlevi görmesi, hikaye evrenine etki eden kimi karakterlerin sadece bu bölümde bulunması, olay örgüsü ve metraj bakımından sinema filmi ile benzerlikler barındırması ve en önemlisi militarist erkeğin temsil kodlarını bariz bir senaryo dili ile aktarması gibi sebeplerden ötürü diğer bölümlere kıyasla yeterli görülmüştür. Bu sebeple dizideki militar söylemler, militarist erkeklik temsilinin yapısal kodlarının çözümlenmesi amacıyla sınıflandırmalar yapılarak incelenmiştir. Sınıflandırmalar birbiriyle ilişkili ve tamamlayıcı kodlar olarak belirlenmiştir:

- Duyguların kontrolü (kadınsılığın reddi)
- Fedakârlık (vatansever olmak)
- Cesaret/kahramanlık (şehit olma arzusu)

Dizinin künyesi

Tablo 1

Analizi Yapılan Söz Dizisinin Künyesi

Yapım	TIMS&B Productions
Yapımcı	Timur Savcı, Burak Sağyaşar
Yönetmen	Yağız Alp Akaydın
Senaryo	Ethem Özışık
Tür	Aksiyon, Dram
Oyuncular	Tolga Sarıtaş, Meriç Aral, Görkem Sevindik, Nihat Altunkaya, Aytac Şaşmaz, Eren Vurdem, Aybüke Pusat, İlayda Ildır, Nil Günal, Yağmur Ün, Burak Sevinç
Yayınlandığı Dönem	2017 - 2019

Olay örgüsü

Giriş bölümü olması sebebiyle olay örgüsünün, aynı zamanda dizide yer alan karakterlerin tanıtımı işlevini de üstlendiği birinci bölüm, Üsteğmen Yavuz Karasu'nun evlenme teklif ettiği sevgilisi Merve'nin, bir alışveriş merkezine teröristlerce düzenlenen bombalı saldırı sonucu ölmesi ile başlar. Söz konusu saldırı sonucu sevgilisini kaybeden ve askeri kimliği ile çelişircesine hareket eden, bunun sonucunda bombalı saldırıyı düzenleyen teröristlerden birini başka bir eylem hazırlığında yakalamasına rağmen, intikam güdüsüyle öldüren Yavuz, komutanı Albay Erdem Kaçmaz'ın direktifiyle askeri görevinden men edilir.

Bombalı saldırıyı düzenleyen teröristler daha sonra Albay Erdem'in kızı Aslı'yı kaçıır. Teröristlerin Aslı'yı kaçırmaya amacı AVM saldırısı esnasında yakalanan arkadaşlarının serbest bırakılmasına yöneliktir. Fakat Erdem, Yavuz'un aksine kaçırılma hadisesini kişiselleştirmeksizin emir komuta olgusu içerisinde hareket eder ve kızı Aslı'nın kurtarılmasına yönelik bir operasyon başlatır. Fakat kurtarma operasyonuna yön veren istihbarat yanlıştır ve kurtarma timi, teröristlerin yönlendirmesi sonucu farklı bir adrese baskın düzenlerler. Askeri görevden men edilmesine rağmen görev yerini terk etmeyen Yavuz, sezgileri neticesinde operasyonun bir tuzak olduğu ihtimalini düşünerek, karargâhın etrafında şüpheli hareketler sergileyen bir kişiyi takip eder ve Aslı'nın esir tutulduğu doğru adrese ulaşır. Yavuz, uzun bir çatışma sonucunda tüm teröristleri etkisiz hale getirerek Albay Erdem Kaçmaz'ın kızı Aslı'yı kurtarır.

Duyguların kontrolü (kadınsılığın reddi)

Militarist erkeklığın temsil kodlarını asker temalı Türk dizilerinde arayacak olan bu çalışmada örneklem olarak seçilen Söz dizisi, 'ağlamamak' mottosuyla söze başlar. Dizinin giriş sekansında bir terör saldırısı sonucu 'şehit' olan Selo isimli askerin ölmeden önce son saniyeleri gösterilir. Yanıbaşındaki komutanın tüm çabalarına rağmen kurtarılamayacağı belli olan Selo'nun iç sesini dinleriz. Selo, vazifesini "*Aldığımız her nefeste, içtiğimiz her yudumda, her gülüşümüzde, her adımımızda, sırdaşımız, dostumuz, tek yârimiz ölümdü*" olarak yorumlar ve kısa bir süre sonra yüzünde bir tebessümle ölür. Son sözleri; "*İşte kavuştuk. Ben halimden memnunum ama ya geride kalanlar*" olur. Selo, herhangi bir pişmanlık, korku, şok hali içerisinde değildir. Sayıklamaz, ağlamaz, bağırılmaz. Vazifesini tamamıyla içselleştirmiş, uğruna ölümü kabullenmiş ve son anlarını metanetle hatta memnuniyetle kucaklamaya hazır bir kahramandır. Ölüm ise sadece bir teferruatır, normalitedir.

Selo'nun ölüm haberi ilk olarak dört yıldır evli olduğu polislik görevini icra eden eşine bir komutan, bir psikolog ve bir ambulans eşliğinde bildirilir. Anlatıcı Selo'nun iç sesi acı haberi alan eşinin ruh halini "*Önce şehit olduğumu söyleyecekler. O an yüzleşecek. Ağlamamak için tutacak kendini*" cümleleriyle tarif eder. Görüntüdeki kadının yüzünde ağlama ifadesi belirse de gözyaşı akmaz. Selo'nun anlatımıyla kara haber "*Gerçi buna kara haber denmez de neyse...*" babasına bildirilir. Dar gelirli bir ikamet ettiği bir yerleşim yerinde, toprak yolu olan bir köyde ikamet eden baba, resmi araçların geldiği esnada bakır tenceresine süt doldurmaktadır. Tamamı yüksek kare çekilen bu etkileyici sahnede önce Selo'nun "*Babamın yüzüne iyi bakın ... Yüzündeki vakarlı duruşa bakın ... Gözünden bir damla yaş akmayacak*" diyalogu duyulur. Nitekim baba kendisine ağırca yaklaşan ve ölüm haberini veren komutana "*Vatan sağolsun*" demekle yetinir. Sahneye daha sonra dâhil olan Selo'nun annesi ise bu altı dakikalık sekansın içerisinde duygularına hâkim olamayan, ağlayan tek karakterdir.

Anlatı evreninden bağımsız olarak sahnelenen ve şehitlik, vatanseverlik, kahramanlık, duyguların kontrolü gibi temaların ağırlıklı olduğu giriş sekansından sonra dizinin ana karakteri olan Kıdemli Üsteğmen Yavuz Karasu'nun hikâyesi odağa alınır. Geçici izinde olan Yavuz, evlilik teklifinde bulunduğu Merve ile düğün alışverişini yapmaktadır. Yavuz, ikilinin beraberce gezdiği alışveriş merkezinde tekinsiz bir hava sezinler. Terörist bir grup silahlı eylem hazırlığındadır. Yavuz, olaya müdahil olmaya niyetlenir; fakat eylem planlıdır ve terörist grup önce silahlarla çevredeki insanlara rastgele ateş açar. Bu karmaşa neticesinde Yavuz, Merve'yle olan iletişimini kaybeder. Tek başına olayların içerisinde kalan Merve, alışveriş merkezinin dışına çıkıp

kendisini güvenli bir alana atabilmişse de teröristlerin öldürmekten imtina etmeyeceği küçük bir çocuğu farkeder ve onu kurtarmak için yeniden ateş hattına atılır. Merve küçük çocuğu kurtardığını zannederken eylemin son darbesi olan bombalı saldırı sonucu ölür.

Merve'nin defnedilme sahnesi detaylı bir anlatımla sergilenir. Merve'nin naaşı toprağa konulurken Merve'nin annesi "yavrum" diyerek ağlamaktadır. Yavuz ise sessizce olan biteni idrak etmeye çalışır. Desteğini göstermek adına Yavuz'a, komutanı Albay Erdem Kaçmaz eşlik etmektedir. Albay Erdem, sakinliğini koruyabilmesi için bütün sessizliğiyle Merve'nin toprağa verilmesine odaklanan Yavuz'u; "Nişanlım şehit oldu. Hep şehit karısı derlerdi. Şehit kocası olmak da varmış bu kaderde" diyerek teselli etmeye çalışır. Fakat bu sözler Yavuz'u rahatlatmaz. Yavuz, suçu kendinde arayarak kısa bir duygulanım içerisinde girse de Albay Erdem'in "olmuş olanda bir hayır vardır Yavuz. Sakın ola şehit olanın ardından keşke demeyesin" sözlerinden sonra ağlamaklı haline çekidüzen verir gibi görünür; fakat kısa bir süre sonra Erdem'e dönerek "keşke ben ölseydim" der ve o an asker olduğunu unutmış bir ifadeyle olduğu yere çöker. Hislerine yenik düşmek isteyen, ağlamak isteyen; fakat gözyaşı dökemeyen Yavuz'u son olarak Merve'nin babası "sakın ola başın öne eğilmesin, bir kızım daha olsa yine sana verirdim" sözleriyle, ağlamaması yönünde telkin eder.

Cenaze merasimi bittikten sonra dahi Merve'nin mezarı başından ayrılamayan Yavuz'un ruh halini aktaran dış ses; "böyle kahpece gelince ölüm, geriye sadece öfke kalıyor ... Öfke girince bedene, akıl çıkar gider" sözleriyle tasvir eder. Öyle ki o an için Yavuz, asker olduğunu unuttur, intikam yemini eder. Fakat Yavuz'a karşı bir hatırlatıcı, yerine getirici görevini üstlenen Albay Erdem; "sen herhangi biri değilsin; üzülsün ağlayamazsın, gözyaşı akıtamazsın, yas tutamazsın, intikam peşinde koşamazsın. Sen askersin!" sözleriyle militarist erkeklikte bir zayıflık göstergesi olarak; ağlamanın, öfkelenmenin, isyan etmenin, kısacası her türlü duygulanımın reddedilmesi gerektiğini bir kez daha vurgular.

Nitekim her tür duygulanımın 'kadınsı' bir özellik sayılarak reddedilmesi, militarist eylemleri sadece bir savunma durumu olmaktan çıkarmakta ve askeri eğitimi bir erkeklik nosyonu üretme ve öğretme haline dönüştürmektedir. Daha ayrıntılı bir şekilde ifade etmek gerekirse; militarist değerlerin baskın olarak işlendiği ve kadına atfedilen özelliklerin savaş alanlarından veya sosyal yaşamdan dışlanması üzerine kurulu bir askeri düzen içerisinde eğitim almış bir erkek, toplumda sert bir erkek olarak tanımlanmaktadır. Böylece askerlik dönemi boyunca edindiği militer kalıplar erkekliği inşa etmektedir.

Böylece militarizm ve erkeklik olguları gibi değerlerin özellikle rol-model arayışında olan genç erkeklere aktarılması, güvenlik ve savunma görevinin askerlik çatısı altında 'erkeklik ispatı' biçimine dönüşmesi sayesinde ortaya çıkmaktadır. Çoğunlukla erkeklerin katılım gösterdiği bir alan olarak askerlik, erkeklerin zorlu eğitimlerden geçerek savaşçı bireye dönüştüğü bir yapıdır. Bu yapıda her türlü kadınsılığın erkeklik değerlerinden dışlandığı, katı bir cinsiyet hiyerarşisiyle 'kahraman erkekler' miti biçiminde yeniden üretildiği görülmektedir (Sancar, 2009, s. 154).

Fedakârlık (vatansever olmak)

Bu bölümün analizinde bilinçli bir tercih olarak fedakârlık ve vatansever olmak olguları bir bütün olarak incelenecektir. Çünkü Söz dizisinin hikâye evreninde yer alan karakterlerin rolleri gereği sergiledikleri fedakârca tutumlar, vatansever olmalarının doğal bir sonucu olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla analizimizde söz konusu neden, sonuç ilişkisi gözetilerek yapılacak ve iki temanın belirgin olduğu mizansenlerde yer alan karakterlerin tepkileri, diyalogları bu bağlamda incelenecektir.

Tekrar başa dönmek gerekirse; dizinin giriş sekansında sahnelenen şehit Er Selo (dizi içinde geçen isimlendirme) karakterinin kısa süren hikâyesi içerisinde birçok temayı belirgin halde görebilmek mümkündür. Söz konusu bu temalar içerisinde en belirgin olanlardan biri de şüphesiz fedakârlıktır. Fakat burada mühim olan nokta, feda edilen varlığın niteliğidir. Söz dizisinde şehit olmanın yüceliği söylemiyle kutsanan feragat etme biçimi; ülke uğrunda ölmektir.

Dizinin giriş sahnesinde, başı verilmeyen bir çatışma sahnesinin neticesinde bacağı kaybeden ve kan kaybından ölmek üzere olan Selo'nun iç sesi duyulmaktadır. Ölüm anını, *“İşte kavuştuk. Ben halimden memnunum ama ya geride kalanlar”* diyalogu ile tasvir eden Selo, militarist erkeklikte yaşamından feragat etmenin memnurluk verici bir netice olduğunu güçlü bir biçimde vurgular. Sırada fedakârlık yönüyle sınanacak olan karakter Selo'nun babasıdır. Öyle ki baba karakterinin biricik oğlu ölmüştür fakat ölüm haberini alan baba da içinde bulunduğu durum itibarıyla oğlu Selo'dan farklı bir tepki göstermez ve acı haberi veren Albay'a *“vatan sağolsun”* demekle yetinir. Nitekim asker temalı dizilerin leitmotifi olmasının da ötesinde gündelik hayatta yaygın olarak kullanılan bir kabulleniş kalıbı olan *“vatan sağolsun”* cümlesi, vatan için feda edilen bir varlığın kesinlikle bir kayıp olmadığı yönünde telkin edici bir niteliğe sahiptir.

Dizinin daha sonraki sekanslarında fedakârlık teması Yavuz'un hikâyesi ekseninde belirgin hale gelir. Merve'nin ölümüne neden olan teröristlerden birini intikam güdüsüyle öldüren ve teslim olan Yavuz'u sorgu odasında ziyaret eden Albay Erdem, kısa bir sessizlik anından sonra elindeki Türk bayraklı bröveyi masaya koyar ve Türk bayrağının anlamına dair; birliğin, beraberliğin, özgürlüğün, uğruna feda edilen ve edilecek canların, vicdanın, ahlakın ve askeri disiplinin sembolü olduğuna yönelik yorumlarda bulunur. Söz konusu diyaloglar yüksek bir sesle, hiddetli bir mizansenle tekrarlanır. Böylelikle askeri vazife uğrunda bir şeyleri feda etmenin yüceliği, feda edilenin niteliğine bakılmaksızın bir teferruat olarak algılanması gerektiği yine, yeniden ve üst bir perdeden hatırlatılır.

Ülke uğruna fedakârlıkta bulunma önceliğini, içinde bulunduğu duygu durumunun şiddeti nedeniyle askıya alan ve intikam dürtüsü sonucunda askeri disiplini ihlal ettiği için vazifeden men edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalan Yavuz, komutanına; *“Beni öldür, üniformamı alma. Burada kafama sık daha iyi”* diyerek üniformanın, ast-üst ilişkisinin, askerlik mesleğinin bireyler üstü bir öneme sahip olduğunu hatırlatır. Böylelikle söz konusu dizinin anlatı evreninde askerlik vazifesi, Türkiye'de bir erkeğin ulaşabileceği en üst mertebe olarak nitelenmekte; üniforma, silah, rütbe gibi nesnelere fetişleştirilerek; insan hayatının, yaşamak güdüsünün bu gibi nesnelere karşısında önemsiz bir ayrıntı olduğu vurgulanmaktadır.

Ordu mensubu bir erkeğin, en çelişkili anlarda dahi hizmet ettiği ülkenin menfaati adına kararlarda bulunmasına yönelik övgü anlatı içerisinde sıklıkla tekrarlanır. Yavuz'a *“Sen intikam peşinde koşamazsın, sen profesyonel askersin”* dedikten bir sahne sonra Kuzey Iraklı teröristler tarafından kızı kaçırılan Albay Erdem, kendisini aynı çelişkili durumun içinde bulur. Nazlı'yı bombalı saldırı sonucu tutuklanan arkadaşları ile takas yapmak adına elinde tutan terörist grup, içerisinde Nazlı'nın da bulunduğu bir video görselini internete yükleyerek mevcut durumdan herkesin haberdar olmasına neden olur.

Durumu haber alan kişilerden biri de Albay Erdem'in eşi Güler'dir. Annelik güdüsünün baskınlığı ile muhakeme yeteneğini yitiren ve her ne koşulda olursa olsun kızına kavuşmak isteyen Güler'i telkin etmek de Albay Erdem'in görevidir. Fakat durumun sıcaklığı içerisinde dahi babalık kimliğini, askerlik vazifesi karşısında ikinci plana atabilen Albay Erdem, eşine; *“Güler, sabretmen lazım. Bizim kızımız olsa da teröristlerle pazarlık yapamayız ... Şerefimizi ayaklar altına alamayız”* diyerek, kaybedilecek olan varlığın niteliği ne olursa olsun ülkenin menfaatleri karşısında önemsiz ve gerekirse feda edilebilir olduğunu hatırlatır. Her ne koşulda olursa olsun emir-komuta disiplini içerisinde hareket eden Albay Erdem, içinde bulunduğu hadiseyi kişiselleştirmeksizin üst kademe askeri personelin direktifleri doğrultusunda, kaçırılan kızı için özel timden oluşan on iki kişilik bir kurtarma ekibi kurar. Bir başka önemli husus ya da bir hatırlatma; tıpkı Merve karakteri gibi Albay Erdem'in kızı Nazlı da militarist kişiliğin sınanması adına bir test olarak karşımıza çıkmaktadır.

Adeta bir özveri sarmalına dönüşen ve fedakârlık olgusunu vurgulamak adına klişelerden, gereksiz tekrarları sergilemekten imnita etmeyen anlatıda; söz konusu kurtarma ekibi için seçilen ilk asker olan Ali Haydar Bozdağ, görev kendisine bildirildiği esnada hamile olan eşi Fatma'nın rutin kontrolünü yaptırmak amacıyla hastanededir. Evli çift daha önce dört çocuğunu düşük neticesinde kaybetmiştir. Doktor, Ali Haydar'a bu doğumun da öncekiler gibi Fatma açısından hayati risk taşıdığını ve Fatma'nın hastanede yatması gerektiğini

anlatır. Daha sonra Ali Haydar'a telefon vasıtasıyla vazife emri iletilir. Eşinin doğum sürecine 2 ay kalmışken, eşini kaybedebilme ihtimali gibi bir çelişki mevcutken dahi Ali Haydar, görev kutsaldır bilinciyle gitmeye karar verir ve durumu Fatma'ya bildirir. Durumu aynı olgunlukla karşılayamayan Fatma, eşine; “*Gitme, sen gitmezsen ölmezler ya!*” dese de kararlı olan Ali Haydar'ın; “*Gitmediğim her saniye ben ölüyorum*” sözü ile fedakârlık teması, arabesk tonda bir kez daha vurgulanır.

Nitekim militarist erkeklığın olmazsa olmazı olan fedakârlık teması, dizi içerisinde birçok sahnenin ruhuna sirayet etmiş olup sadece erkeklerin anlayabildiği ve uyguladığı bir nitelik formunda sergilenir. Öte yandan dizide yer alan kadın karakterler ise aynı özveriyi göstermekte başarısızdırlar. Güler'in kaçırılan kızı için anlaşma yoluna gidilmesinde bir beis görmeksizin sadece kızına kavuşmak isteği; Fatma'nın yıllardır asker eşi olmasına rağmen vazifenin mecburiyeti hakkında bir bilgisi yokmuşçasına Ali Haydar'ı görevinden alıkoymak istemesi gibi örnekler, kadınsı niteliklerin militarist söylem ile uyumsuzluk içerisinde olduğunu onaylamaktadır.

Bir başka önemli husus; işlenen konu itibarıyla hedef kitle olarak erkeklere yönelik bir anlatı evreni oluşturan Söz dizisinde, alışıldığı üzere kadınlık, erkek karakterlerin hikâyesindeki bir 'çelişki' olmaktan öteye gitmemektedir. Yavuz karakterinin hüznü, hiddeti, intikamı için bir 'motivasyon' vazifesi üstlenen Merve karakteri; Albay Erdem'in militarist kişiliğinin sınanması adına kaçırılan Nazlı karakteri; Ali Haydar'ın içine dert olan eşi Fatma'nın sancılı doğum süreci gibi sahnelerin tesadüf handikapı gözetilmeksizin art arda tekrarlanması ile birlikte kadınlık, bir bakıma militarist erkeklığın önce sınanması, daha sonra onaylanması adına talihsiz hadiselerle karşı karşıya bırakılan bir madun; kullanışlı bir senaryo stratejisi haline dönüşmektedir.

Cesaret/kahramanlık (şehit olma isteği)

Özel harekâta mensup olan askerlerin hikâyesini konu edinen Söz dizisinde fedakârlık kadar cesaret olgusunun da izine anlatı içerisinde sıklıkla yer verilir. Öyle ki; dizinin ilk dakikalarına tekabül eden Yavuz ve Merve'nin alışveriş merkezindeki sahneleri, cesaret olgusunun temsiline yönelik güçlü bir giriş vazifesi üstlenmektedir. Merve ile düğün alışverişi yaptığı esnada özel kuvvetlere mensup olmanın getirisi olan gözlem yeteneğinin de yardımıyla tehlikeli atmosferi sezinleyen Yavuz, terör eylemi hazırlığında olan grubun karşısında; tek başına ve sivil olmak gibi dezavantajlı bir pozisyonda olmasına rağmen eylemi durdurmaya yönelik bir tavır sergiler.

Terör eylemini önceden farkedenden Yavuz, şüpheli olduğunu düşündüğü şahsı takip eder ve biraz sonra gerçekleşecek olan eylemi alışveriş merkezinin güvenlik görevlisine bildirir. Daha sonra şahsı takibe devam eden Yavuz, biraz sonra alışveriş merkezinin en kalabalık yerinde otomatik tüfeğini, rastgele ateş etmek adına çıkaran teröristi beylik silahıyla etkisiz hale getirir. İlk etapta eş zamanlı yapılması planlanan eylemin, ilk teröristi etkisiz hale getirerek ve güvenlik görevlisine bildirerek bir faciaya dönüşmesini engelleyen Yavuz, böylelikle birçok kişinin hayatını kurtarır. Daha sonra geriye kalan teröristleri de etkisiz hale getiren Yavuz, nişanlısı Merve'nin meydanda, elinde bir balonla yalnız, savunmasız bir çocuğu kurtarmaya çalıştığını görür; fakat Merve'nin gösterdiği bu cesaret örneği, eylemin son darbesinin başarıyla sonuçlanmasına neden olur. Nitekim dikkati Merve tarafından dağılan Yavuz, arkadan gelen canlı bombayı zamanında görüp etkisiz hale getiremez. Bomba infilak eder ve Merve 'şehit' olur.

Sonuç olarak Söz dizisinde yer alan bütün karakterler cesaret bağlamında düşünülebilir. Nitekim yukarıda bahsi geçen fedakarlık temasının içerisinde de cesaret olgusunu okuyabilmek mümkündür; fakat bu başlık altında farklı olarak, analiz edilen olayların içerisinde yer alan karakterlerin cesaret olgusuna yönelik spesifik eylemleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda göze en çarpan karakter “*eşi benzeri görülmemiş bir deli*” olarak tarif edilen Mücahit Serdengeçti'dir. Soyismiyle müsemma olan kurtarma ekibinin bir diğer üyesi Mücahit'in 'şehitlik' takıntısı vardır. 2009 yılında polis olan babasını silahlı bir çatışmada; dedesini Kıbrıs Barış Harekâtı'nda; dedesinin dedesini ise Çanakkale'de kaybeden Mücahit, bu sebepten ötürü şehit olmanın kaderi olduğunu düşünmekte ve her çatışma öncesinde bu dileğinin gerçekleşmesi adına dua etmektedir.

Senaryo gereği ‘delilik’ vasıfları ön planda olan ve dizinin espritüellik yükünü sırtlayan Mücahit, en tehlikeli görevlerde dahi inisiyatif alarak en ön saflarda ölümle yüzleşmektedir. Kahramanlık ile aptallık arasındaki o ince çizgide gidip gelen ve görev esnasında ölmeyi adeta takıntı haline getiren Mücahit, bir operasyon sırasında mağaraya sıkıştırılan teröristi etkisiz hale getirmek, belki de bu sefer şehit olabilmek amacıyla ekip telsizinden gelen “*birinin önden mağaraya girmesi gerekiyor, kim giriyor?*” anonsuna “*siz bu soruyu sormadınız, ben de duymadım*” cevabını verir. Daha sonra korkusuzca tek başına mağaraya giren Mücahit, içerideki terörist tarafından tuzağa düşürülür. Ensesinde hissettiği namlunun soğukluğu karşısında adeta memnun olan Mücahit, karşı tarafın silahının tutukluk yapmasından ötürü kendisini öldüremeyen teröriste bu yüzden çok içerlenir ve “*siz bakım yapmıyor musunuz lan bu silahlarınıza? Silah bu Silah! Bakıcan buna her gün. Temizliycen, yağlıycan, sevicen, okşıycan ... benim duygularımla oynamaya ne hakkın var lan.*” diyerek vazife uğrunda ölümü ne denli istediğini bir kez daha vurgular.

Söz dizisinde fetiş bir nesne olarak silah ve asker ilişkisine de değinilir. Mücahit’e göre, “*Bakılması, okşanması, sevilmesi, yağlanması*” gereken silah; timin diğer üyesi olan Fethi için “*Gonca*” isimli sevgilidir. Milli okçu, kolejde okumuş, varlıklı bir ailenin tek oğlu olan; Albay Erdem’in “*böyle bir aile niye oğlunu asker yapsın ki?*” cümlesiyle merakını cezbeden Fethi, bu mesleği tamamen kendi isteğiyle seçmiş ve varlıklı bir hayatın sunduğu imkânlardan büyük bir cesaret örneği göstererek feragat etmiştir. Öte yandan Albay Erdem’in, Fethi’ye yönelik sarfettiği diyalogda; askerlik vazifesinin, vadedilen tehlikenin, gerekirse ölümün, sadece fakir olan ailelerin erkek çocuklarına layık görülen bir kader olduğunu, hatta bu acı durumun kamuoyunda kabul görmüş bir gerçek olmasının da ötesinde üst rütbeli askeri personel tarafından da kanıksandığını görebilmek mümkündür.

Söz dizisinde Albay Erdem tarafından kurtarma ekibine kabul edilen; fakat önce dosyası incelenen kimi askerlerin kısa kahramanlık öykülerine değinilir. Bu bağlamda incelenen ve ekibe kabul edilen bir diğer üye istihbarat uzmanı Ateş Acar’dır. Albay Erdem’in kızı Nazlı’nın bulunması adına Kuzey Irak’ta bulunan, terörist grupla önceden temasta bulunmuş ve kendisini de ekipten biri olarak kabul ettirmiş olan Ateş; söz konusu dört kişilik ekiple onlara mühimmat sağlamak amacıyla buluşur. Fakat bu buluşma Ateş’in planı dâhilindedir ve Ateş eşi benzeri az görülecek bir çeviklikle etrafını saran teröristleri etkisiz hale getirir.

Ekibe seçilen on iki kişiden sonuncusu ise Geveze lakaplı Üsteğmen Zafer Yaman’dır. Üsteğmen Zafer’in kahramanlığını konu edinen ilk sahnede ise Zafer, bir hücrede, ayakta, iki eli duvarlara monte edilmiş zincirlerle bağlı bir halde, işkence eşliğinde sorguya çekilmektedir. Geveze lakabını her ne koşulda olursa olsun konuşmamasından alan Zafer, sorgu esnasında yediği yumruklara değil de kendisine edilen bir küfür karşısında hiddetlenir ve bağlı olduğu duvara sabitlenmiş olan zincirleri imkânsız gibi görünen bir “iman gücü” ile söker ve daha sonra iki düşmanı etkisiz hale getirerek içinde bulunduğu durumdan kurtulur.

Ekip üyelerinin tamamı belirlendikten sonra Albay Erdem’in direktifleri doğrultusunda Nazlı’nın kurtarılması adına operasyon başlatılır. Emir komuta zincirine itaat etmediği için askerlik vazifesine son verilen Yavuz’un dâhil edilmediği ekip, yanlış bir istihbarat neticesinde tuzağa düşer. Ve dizinin giriş sekansında neden öldüğü bilinmeyen Selo’nun, Nazlı’nın kurtarılması adına baskın yapılan bir evde kurulu olan bombalı düzenek neticesinde öldüğü anlaşılır.

Alışveriş merkezi saldırısını düzenleyen terörist gruba karşı “kahramanca” bir mücadeleye giren Yavuz karakteriyle başlayan bölüm, yine Yavuz’un cesaret sekansı ile sonlanır. Söz konusu operasyona katılmasa da takibini sürdürmek adına arkadaşlarını uzaktan izleyen Yavuz, kurulan tuzağı bir kez daha önceden sezinler ve şüphelendiği bir teröristi takip ederek Aslı’nın asıl olarak tutulduğu adrese ulaşır. Teröristlerle bir kez daha tek başına yüzleşmek zorunda kalan Yavuz, Aslı’yı kamera kaydına alarak infaz edecek olan grup üyelerini beylik silahı ile etkisiz hale getirir ve Aslı’yı kurtarır. Son olarak Yavuz, hücre evinin içerisinde kendisini bekleyen ve Merve’nin öldüğü bombalı saldırıyı yöneten elebaşını yumruk yumruğa bir dövüş neticesinde etkisiz hale getirir. Fakat bu sefer asker kimliğini, intikam ihtiyacının önüne koyan Yavuz, hâlihazırda etkisiz hale getirdiği teröristi öldürmez. Böylelikle karakterin askeri üniformasına yeniden kavuşmasıyla katharisisi sağlanmış olur.

Nitekim anlatı içerisinde ideal erkeklığı askerlik teması üzerinden anlatan Söz dizisinde ideal olabilmenin kriterleri arasında; vatansever olmak, ağlamamak, duygularını göstermemek, cesaret, fedakârlık, milliyetçilik, dini inanç, fiziksel yeti gibi nitelikler sıralanabilir. Şehirde veya kırsalda fark etmeksizin tehlikenin, terörün her an, her yerde meydana gelebilecek kadar normalleştiği Söz dizisinin anlatı evreninde söz konusu vakaları soğukkanlılıkla karşılamak, terörün neden şehirlere taşındığını sorgulamaktan ziyade birey birey ya da gruplar halinde terör eylemlerine müdahale etmek, gerekirse ‘şehit’ olmak esas olandır.

Tartışma ve Sonuç

Medyanın yaşamımıza girmesiyle toplumsallaşma süreci de değişmiştir. Bireyler çevrelerinde gerçekleşen olaylar ve diğer bireyler hakkında öğrenmeye eğilimlidirler. Bunun yanında çoğu zaman medyadaki temsilleri gözleme yoluyla farkında olmadan veya bilerek yeni davranış kalıpları edinirler (Oğuz, 2000, s. 36). Bu durumu Giddens (2012, s. 508) toplumsal cinsiyet kavramını açıklarken kadın ve erkeğin “toplumda öğrenilmiş davranış kalıpları” üzerinden ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle birey, medya metinlerini tüketirken aynı zamanda toplumsal olarak cinsiyet rollerini de inşa etmektedir. Dolayısıyla medya tüketiminin artması, medya temsillerinin bireyin kimliğini inşa etme gücünü de arttıran önemli bir etkidir.

Son zamanlarda hem dünya genelinde hem ulusal düzeyde yaşanan toplumsal ve politik olaylar nedeniyle medyada, özellikle televizyon dizilerinde, militarist söylemler artmıştır. Siyasal iradenin baskın olduğu basın ve yayın kuruluşlarında oluşturulan söylemler (örneğin; yerli ve milli), hem var olan hem de toplumsal bilinçaltında bekleyen milliyetçilik olgusunu dile taşımaktadır. Bu durum, genel itibarıyla ulusal bir söyleme işaret etmesine rağmen, kültürel bir ekinlenme olarak karşımıza çıkmaktadır. Ana akımda yer alan öznel kültürel dil, genellikle televizyon dizilerine de yansımaktadır. Bunun sonucunda kamu ve özel yayın kuruluşlarında yer alan diziler daha askeri formata bürünmekte, bu sayede izleyicide bir vicdan arınması vaat edilmektedir.

Militarist söyleme dayalı askeri dizileri, siyasal erkin agresif politik düşüncesi ve savaşa dair bir hakikat teknolojisi bağlamında düşünmek gerekir. Bu bağlamda ortaya konan bilgiler, gündelik hayatın rutinleri içerisinde medya temsilleri ve dil pratikleri dolanımıyla milliyetçilik söylemi yeniden üretilmektedir. Üretilen milliyetçilik söylemi, kültürel öğeler kullanarak milli bütünlüğün önemine vurgu yapmanın yanında, daha öncede belirttiğimiz gibi kolektif hafızaya seslenen, ‘biz’i ‘öteki’den ayırtıran bir anlamlandırma sürecini içermektedir (Durur, 2011, s. 49). Ayrıca egemen ideolojinin taşıyıcısı olarak söz konusu diziler; askerlik olgusunu bir meslek olmanın ötesinde kutsamakta ve toplumun militerleştirilme sürecinin bir parçası olmaktadır.

Sonuç olarak, militarist söylemin hâkim olduğu askeri dizilerde; bayrak, marş, askeri üniforma gibi “milli sembollerin” (Hobsbawm, 2010, s. 170) sürekli olarak kullanıldığı görülmektedir. Türkiye’nin içinde bulunduğu Orta Doğu coğrafyasında devam eden savaşlar neticesinde bu söylemlerin birey üzerindeki etkisi günlük hayatın da bir parçası halinde ortaya çıkmaktadır. Toplum bağlamında askerlik görevi eril bir eylem olarak görülmekte ve erkeklik normları bu görev erkinde biçimlendirilmektedir. Bundan dolayı bu dizilerde erkek temsiliyeti egemendir.

Dizilerin ortak noktalarından biri, askeri düzene bağlı olarak özel bir ekibin (özel hareket, komando birliği gibi) var olmasıdır. Ekip içindeki erkek temsiliyeti güç, iktidar gibi öğelere vurgu yapan ve toplumdaki yerlerini anlatan içerikleri barındırmaktadır. Fiziksel güce dayalı çatışma eylemleri, savaşmak gibi, fiziksel güç ile doğrudan ilişkili bir şiddet gösterisi içerir. Çatışma sahnelerinde sıklıkla gördüğümüz silah, üniforma, bayrak gibi semboller eylem halindeki erkek imgesinin, fiziksel dayanıklılık ve bu eylemi gerçekleştiren askeri erkek karakterinin idealizasyonunu savaş üzerinden temsil etmektedir.

Söz konusu dizilerde resmedilen ordu ise erkeklik üzerinden kurulan ve ‘gerçek’ erkekler ile ötekiler arasındaki zıtlığı kullanarak inşa edilen bir yapı olarak göze çarpmaktadır. Bununla birlikte gerçek erkeklerden oluşan bir örgütlenme biçimi olarak ordu, cinsiyetçiliği ve eşitsizliği kendi içerisinde meşrulaştırarak yeniden üretir. Böylece militarist erkeklik ordudan topluma tüm yaşam alanında ötekileştirme ve baskılama temelinde kendisini var eder. Aynı şekilde erkekliğin “erk”liğine dayalı bu iktidar gösterisinde militarist erkeklik sert, duygusuz ve acımasız şeklinde tanımlanır.

Çözümlemesi yapılan dizinin anlatı evreninde; fedakârlık, emre itaat, cesaret, duyguların bastırılması; şiddetin, terörün, tehlikenin ve ölümün sıradanlığı; vatani görevin kutsallığı, şehitlik olgusunun muhteşemliği; bayrak, silah, sela, marş gibi temalar ortaklaşa bir biçimde kullanılmaktadır. Nitekim toplumsallaşma sürecini milliyetçi, muhafazakâr bir yapı üzerine inşa eden Türkiye’de; kolektif yapı içerisinde hareket etmek, toplumsal normları sorgulamaksızın itaat etmek her zaman ideal olan davranış kalıpları olarak benimsenmektedir. Söz konusu toplumsallaşma sürecinde ideolojik bir aygıt olarak kültürel metinler de sürecin etkin bileşenleri olmaktadır. Politik yapıyla hiçbir zaman çelişmeyen, politik erk tarafından üretilen hegemonik kodları görsel mecra da bir kez daha onaylayan, eleştirel okumaya herhangi bir şekilde olanak tanımayan, ideal olanın biat eden olduğunu ısrarla vurgulayan söz konusu diziler her ne kadar “bu bir hayal ürünüdür” cümlesiyle söze başlasalar da anlatı içerisinde yaşanmış olaylardan, gerçek tarihten kesitler sunmaları bakımından temsilin gerçeklik hissiyatını güçlendirmektedir.

Türkiye’de militarize edilmiş erkeklik üzerine yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu bakımdan daha sonra bu alana yönelik yapılacak çalışmalarla izleyicilerin askeri dizileri alımlama düzeyleri incelenerek etki araştırmalarına katkı sağlayabileceği göz önüne alınmalıdır. Aynı zamanda bu çalışmalarda izleyiciler alt kategorilere (askerliğini yapan/yapmayan, kadın/erkek, demografik özellikler vb.) göre ayrımlanarak, bahsedilen alımlama çalışmaları derinleştirilebilir. Bu bakımdan militarist söyleme yönelik eleştirel çalışmalar çoğaltılabilir. Diğer yandan toplumsal cinsiyet bağlamında askeri dizilerde kadınların konumuna yönelik militarist söylem analizi çalışması, bu çalışmanın en önemli boşluğunu oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, milliyetçilik bağlamında militarize edilmiş kadınlık konusu askeri diziler üzerinden incelenmesi gereken önemli bir çalışma alanıdır.

Kaynakça

- Akalın, A. (2007, Mayıs). Duygulanım ve duygulanımsal emek üzerine notlar. *Birikim* (217), 114-121.
- Anbarlı, Z. Ö. (2019). Dijital televizyon dizilerinde hegemonik erkeklik. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(Uluslararası Dijital Çağda İletişim Sempozyumu Özel Sayısı), 81 - 104. doi: 10.17680/erciyesiletisim.485373
- Anderson, B. (2017). *Hayali cemaatler, milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması* (9 bs.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Aydoğan, D. (2020). Hegemonik erkeklik krizi ve Yeni Türk Sineması’nda erkeklik halleri. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(1), 1 - 24. doi: 10.17680/erciyesiletisim.543218
- Bali, R. N. (2011). *Gayrimüslim mehmetçikler: Hatıralar - Tanıklıklar*. İstanbul: Libra Kitap.
- Barker, C. ve Galasinski, D. (2001). *Cultural studies and discourse analysis*. London: Sage Publications.
- Bösel, B. (2018). Affect disposition(ing): A genealogical approach to the organization and regulation of emotions. *Media and Communication*, 6(3), 15-21. doi:10.17645/mac.v6i3.1460

- Calhoun, C. (1997). *Nationalism*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Chamallas, M. (1998). The new gender panic: Reflections on sex scandals and the military. *The Minnesota Law Review*, 83(2), 305-375.
- Cock, J. (1989). Keeping the fires burning: militarisation and the politics of gender in South Africa. *Review of African Political Economy*, 16(45-46), 50-64. Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/>
- Connell, R. W. ve Messerschmidt, J. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), s. 829–859. doi: 10.1177/0891243205278639
- Çoban, B. (2013). Gösteri iktidarı ve militarist erkeklik. N. Y. Sünbuloğlu (Ed.), *Erkek millet asker millet içinde* (s. 187-204). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dijk, T. V. (2003). Critical discourse analysis. D. Schiffrin, D. Tannen ve H. E. Hamilton (Ed.), *The handbook of discourse analysis* içinde (s. 352-371). Oxford: Blackwell Publishing.
- Durur, E. K. (2011). Milliyetçilik söylemi ve medya. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 35-50. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil>
- Fairclough, N. (2001). *Language and power (2nd Edition)*. London: Longman.
- Gellner, E. (1998). Karşılaştırmalı perspektiften Türk seçeneği. S. Bozdoğan ve R. Kasaba (Ed.), *Türkiye’de modernleşme ve ulusal kimlik içinde* (s. 210-222). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Goldstein, J. S. (2001). *War and gender*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Günay, C., Kutlu, Y. ve Mülayim, G. (2017). *Türkiye’nin siyasal evrenini duygu ve duygulanımlar üzerinden anlamak: Olağanüstü hal, toplum ve siyaset*. İstanbul: KONDA Araştırma ve Danışmanlık.
- Halbatal, M. (2012). *On sacrifice*. Princeton: Princeton University Press.
- Hale, H. C. (2011). The role of practice in the development of military masculinities. *Gender, Work & Organization*, 19(6), 699–722. doi: 10.1111/j.1468-0432.2010.00542.x
- Higate, P. ve Hopton, J. (2005). War, militarism, and masculinities. M. S. Kimmel, J. Hearn ve R. Connell (Ed.), *Handbook of studies on men and masculinities* içinde (s. 432-447). California: Sage Publications.
- Hobsbawm, E. J. (2010). *1780’den günümüze milletler ve milliyetçilik: Program, mit, gerçeklik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hobsbawm, E. ve Ranger, T. (2006). *Geleneğin icadı*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kaufman, M. (1999). Men, feminism, and men’s contradictory experiences of power. J. A. Kuypers (Ed.), *Men and power* içinde (s. 59-83). Halifax: Fernwood Publishing.
- Kedourie, E. (1960). *Nationalism*. Londra: Hutchinson.

- Lutz, C. (2002). Making war at home in the United States: Militarization and the current crisis. *American Anthropologist*, 104(3), 723-735. Erişim Adresi: <https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/journal/15481433>
- Marketing Türkiye. (2017). *Marketing Türkiye*. Marketing Türkiye: Erişim adresi: <https://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/asker-dizileri-ekranlara-damga-vurdu/>
- Oğuz, G. Y. (2000). Cinsiyet rolleri ile ilgili stereotiplerin televizyonda sunumu. *Kurgu Dergisi*, (17), 35-43.
- Özer, Ö. (2000). Haberde egemen söylemin yeniden üretimi. *Kültür ve İletişim*, 2(3), 75-97.
- Özkırmılı, U. (2009). *Milliyetçilik kuramları: Eleştirel bir bakış*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Potter, J. ve Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology*. London: Sage Publications.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız iktidar ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Selek, P. (2018). *Sürüne sürüne erkek olmak* (8 b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Serrano-Puche, J. (2015). *Emotions and digital technologies: Mapping the field of research in media studies*. doi:10.13140/RG.2.2.31240.62729
- Smith, A. D. (1994). *Milli kimlik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Söz. (2021, 2 Mayıs). *Wikipedia, Özgür Ansiklopedi* içinde. Erişim adresi: <https://tr.wikipedia.org/>
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Türk Dil Kurumu sözlükleri. Erişim Adresi: sozluk.tdk.gov.tr

Extended Abstract

Purpose

Nationalism has influenced almost all societies since its emergence. Especially nationalism is reproduced through cultural texts –especially media tools- as an important part of daily life. Consumption of cultural texts in the early days of nationalism was also described as 'mass ceremony'. As of today, this 'mass ceremony' takes place through mass media. Mass media can cultivate both feminine and masculine representations to their own people in a political context. This opinion is produced in television, one of the most used mass media. Especially the sense of national identity created by military serials creates a common belonging and this situation turns into a kind of 'mass ceremony'.

With this study, answers were sought to the questions of how nationalism represents masculinity in the mediatic field in our country through militarist discourse, how it reproduces it, and how it determines the social one. Accordingly, the study; it aims to reveal how military serials reproduce masculinity, which militarist codes of masculinity they use and which militarist discourse they consult to.

Design and Methodology

The study focuses on the representation of masculinity through militarist discourse in the context of nationalism in the media. Therefore, "Söz", the most watched military TV series in Turkey, was chosen as a sample for the study. The reason for choosing the sample of this series; it is both one of the most watched TV series in the period it was broadcast, and it is the most watched military series. The fact that the series has a broadcast life of about two years is very effective in the process of building the social resultant.

In this study, discourse analysis technique, which is one of the qualitative research methods, was applied. Discourse analysis is very functional in terms of evincing and understanding the implicit social structures behind the media discourse. On the other hand, discourse analysis; it can be of use to social and political analyzes as long as it resolves the use of language and the role of language in the reproduction of inequality and sovereignty. From this point of view, in this study, which is focused on discourse analysis based on the principle of analyzing texts in social context, the first episode of "Söz" series, a military series published in Turkey, was examined. The militarist structures of masculinity, which were reconstructed behind the discourses in the examined TV series, were revealed.

The main reasons for choosing the first episode of this television series are; the presentation of daily themes such as masculinity, courage, sacrifice as a militaristic structure; correspond to a full-length film; include exposition, node, solution and catharsis stages; the main story and characters are transferred in this episode; the following episodes are developed with events derived from the first episode. At the same time, the sample was analyzed by making classifications in order to analyze the structural codes of the militaristic representation of masculinity.

Findings

Discourse analysis, one of the qualitative research methods, was utilised in the methodological part of the study. While analyzing the discourse of the TV series 'Söz', which represents the most watched militarist structure in Turkey, some militaristic masculinity codes were used. These codes are; control of emotions/rejection of femininity, being altruistic/patriotic, and desire to be brave/hero/martyrdom. Thereafter, these codes were demonstrated and an analysis was made on how television series produced militarist masculinity socially.

In this context, the findings of the study are listed as follows:

- Individuals unwittingly or willingly acquire new behavioral patterns by observing representations in the media.
- While individuals consume media texts, they also construct gender roles socially.
- Militarist discourses are reproduced through media representations and language practices.
- According to the political will, militarist productions have increased on television, so a catharsis of conscience has been experienced in the society through nationalist discourses.
- Thanks to such serials, collective memory is formed and the militarization of society is enabled.
- Military service in the context of society; it is seen as a masculine act, masculinity norms are shaped in this task and therefore male representation dominates in serials where militarist discourse is intense.
- In Turkey, which builds its socialization process on a nationalist and conservative structure; acting in a collective structure and obeying without questioning the social norms are always adopted as ideal behavior patterns.
- As an ideological apparatus in the socialization process, cultural texts are one of the most effective components of the process.
- The analyzed series strengthens the sense of reality of representation through militarist discourses.

Research Limitations

The study was conducted on how nationalist discourse produced militaristic masculinity through television series. For this reason, it was necessary to choose a media production that dealt with the army, conveyed the military structure and represented military service. Therefore, 'Söz', a military drama in which militaristic masculinity is produced and transmitted, was preferred to as a sample. This series was broadcast as three seasons for about two years. During this time, it was the most watched military-format series.

The first episode of this TV series was chosen as a sample by the reason of it is a feature-length film in the format of a movie, the introduction of the main characters, the beginning of the next stories and representations, and the constant repetition of the themes of the cinema universe in the other sections. Therefore, the study was limited to this section and analyzed through militaristic masculinity codes.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

As a result of the study, it was revealed that the media benefited from the constituent of nationalization while forming the nationalist discourse. These components cause militarist masculinity to be built in society and to dominate a masculine language. For this reason; the fact that the masculine language is less in the texts based on militarist discourse, that the discourses of women are independent, that only national feelings are not included in the production of social roles, thinking that there will be social effects while producing cultural texts are issues that should be emphasized for those who produce cultural texts.

On the other hand, it is important to carry out reception studies for militarized masculinity and to analyze demographic data, especially by revealing it. In addition, the study of militarized femininity, which is one of the missing aspects of this study, is an important research area that should be emphasized.

Originality/Value

Studies on female and male representations seem to focus more on women. Researches on the representation of masculinity are less. Masculinity studies have generally been made on hegemonic masculinity. However, studies on militaristic masculinity are very few. This study, which explores the production of militaristic masculinity through the media, fills an important the deficiency of literature.

Araştırmacı Katkısı: Gökhan GÜRBÜZ (%50) – Zafer AKAR (%25) – Nedim Serhat BİLECEN (%25).